

актуальним питанням сьогодення.

Враховуючи вищевказану проблематику та процесуальні особливості розгляду цієї категорії справ, саме юридична клініка може посісти особливе та надважливе місце в боротьбі за справедливість та поновлення соціальних прав громадян. Зокрема, такий напрямок діяльності клінік є перспективним і з точки зору досягнення мети їх діяльності, і зокрема, отримання слухачами не тільки теоретичних знань, а й реального та цікавого досвіду надання правничої допомоги громадянам.

КУЛІНІЧ Ольга Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри загальноправових дисциплін
Навчально-наукового інституту права
та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ІНСТИТУТ ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Після повномасштабного військового вторгнення Російської Федерації Україна офіційно повідомила міжнародні організації про відмову від своїх зобов'язань за Європейською конвенцією з прав людини та Міжнародним пактом про громадянські і політичні права. Це пов'язано з необхідністю накладити обмеження на додаткові обов'язки військової служби, право на недоторканність приватного життя, свободу віросповідання та вираження поглядів, право на мирні зібрання, право на ефективний засіб правового захисту, право власності, право на освіту та свободу пересування. Звісно, це тимчасово і не є порушенням міжнародних конвенцій [3].

У чинній редакції Конституції України наголошується, що людина, її права і свободи є найвищою цінністю та характеризуються як безпосередньо діючі. Ці права та свободи визначають сутність та застосування законів, впливають на діяльність органів влади та гарантуються правосуддям. Інакше кажучи, Основний Закон України для її громадян закріплює практично весь спектр прав і свобод людини, які визнані у Загальній декларації та Міжнародних пактах про права людини. Отже, ізгідно з Конституцією України кожному гарантується судовий захист його прав і свобод. Сьогодні суд в Україні має високий юридичний статус. На конституційному рівні судова влада представлена в якості самостійної гілки державної влади. Однак ефективність права на судовий захист багато в чому залежить від того, наскільки в реальній дійсності виявиться незалежною від адміністрації,

невразливою для будь-якого неправомірного впливу, а також авторитетною судовою владою.

Зокрема, Україна прийняла на себе нові зобов'язання по дотриманню прав людини в результаті ратифікації Конвенції про захист прав людини і основних свобод. Ратифікувавши Конвенцію, українська держава визнала себе відповідальною за приведення у відповідність до європейських стандартів щодо захисту прав людини правозастосовної практики українських судів.

Запровадження воєнного стану є порушенням прав громадян на рівність конституційних прав і свобод, рівність перед законом, ізаборону позбавлення громадянства, право на зміну громадянства, невід'ємне право на життя, право на повагу до людської гідності, право на свободу та особисту недоторканність, право на направлення індивідуальних (групових петицій), право на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Захист прав і свобод судовими органами завжди був одним з найефективніших інструментів, оскільки здійснюється однією гілкою влади і гарантується Конституцією. Суди не можуть відмовити в правосудді громадянам, іноземцям та особам без громадянства України, якщо вони вважають, що їхні права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав і свобод [4]. Повномасштабне збройне вторгнення Російської Федерації наразі є чи не основною причиною порушень прав і свобод людини і громадянина не лише тому, що внесло певні корективи у реалізацію прав людини на захист, а й тому, що систематично завдає матеріальної та психологічної шкоди громадянам, порушуючи та руйнуючи нормальний спосіб життя громадян України. Хоча наразі неможливо притягнути до відповідальності всіх винних, оскільки військова агресія Росії не припинилася, всі порушення прав і свобод громадян мають бути задокументовані. Держава за спільної ініціативи Офісу Президента України, Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України та Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим створила веб-платформу для ефективного збору та обробки інформації про порушення прав людини Російською Федерацією та для створення та підтримання належної бази для захисту та допомоги цивільному населенню у разі військового вторгнення Російської Федерації. Ця міжурядова платформа створена з метою збору доказів для захисту та представництва України в Європейському суді з прав людини та Міжнародному суді ООН.

Міжнародні форми і методи захисту прав людини у воєнний час закріплені в нормах міжнародного гуманітарного права. Це галузь міжнародного права, яка визначає основні норми і принципи захисту прав людини, включаючи обмеження на застосування насильства під час збройного конфлікту, і висуває наступні вимоги. По-перше, виключення тих,

хто не бере участі у воєнних діях або вже не бере безпосередньої участі у воєнних діях; по-друге, обмеження насильства в межах, необхідних для досягнення цілей конфлікту, які можуть полягати виключно в ослабленні військового потенціалу іншої сторони (незалежно від того, чому розпочався конфлікт).

В основі формування сучасного міжнародного гуманітарного права лежить взаємодія двох джерел: Гаазького права та Женевського права. Гаазьке право, або право війни, регулює права та обов'язки воюючих сторін під час військових дій та обмежує вибір засобів заподіяння шкоди.

Основу сучасного Женевського права складають чотири конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року: 1) Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих військовослужбовців під час війни; 2) Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих членів екіпажів суден збройних сил на морі; 3) Конвенція про поводження з військовополоненими та 4) Конвенція про захист цивільного населення під час війни та додаткові протоколи до неї

Відповідно до норм міжнародного гуманітарного права, ізобов'язання держав переслідувати воєнні злочини закріплено в тексті Конвенції. З іншого боку, в європейському праві прав людини зобов'язання переслідувати винних у найсерйозніших порушеннях прав людини сформульовано в практиці Європейського суду з прав людини як так зване «процесуальне зобов'язання» відповідно до статей 2 і 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Конвенція передбачає гарантії основоположних прав і свобод людини та кримінальних процедур, що стосуються їх дотримання та реалізації. Вона включає в себе зобов'язання «проводити ефективні розслідування порушень істотних аспектів цих норм».

Європейський суд з прав людини не визнав ситуації збройного конфлікту аксіомою для застосування міжнародного гуманітарного права. Єдине питання, яке може розглядати Європейський суд з прав людини - чи порушила держава Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод. Тому Європейський суд з прав людини повинен застосовувати лише міжнародне право прав людини, а не визначати, чи діяла держава відповідно до цієї Конвенції, чи відповідно до Женевської конвенції про захист жертв війни.

Таким чином, проаналізувавши правові механізми захисту прав людини у воєнний час, можна зазначити, що правова система включає національні та міжнародні форми і способи захисту прав людини у воєнний час, кожен з яких доступний для осіб, які постраждали від протиправних дій у воєнний час. Важливо розуміти необхідність гарантування прав людини в будь-якій ситуації, особливо коли населення є найбільш вразливим через тотальні бойові дії. З метою документування всіх випадків порушень прав людини на території України державні органи влади створили незалежну міжурядову платформу для збору доказів кожного злочину, вчиненого внаслідок збройної агресії Російської Федерації, та інших злочинів, що

формують доказову базу злочинних дій держави-агресора. Ці нововведення сприяють спрощенню формальної процедури звернення громадян за захистом своїх прав, порушених під час війни, та відповідають євроінтеграційним прагненням України.

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64 від 24.02.2022 р. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>. (Дата звернення 18.02.2023).

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України 12.05.2015 № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (Дата звернення 18.02.2023).

3. Clarifying communication Regarding derogation measures. URL : <https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2022/CN.65.2022-Eng.pdf> (Дата звернення 18.02.2023).

4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4381> (дата звернення: 23.02.2022).

КУЧЕРЯВЕНКО
Мирослава Дмитрівна
здобувачка вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти,
Науковий керівник: Лавренко Д. О.
викладач кафедри
загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РОБОТА ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Юридичні клініки не є новим явищем в Україні. Перша така клініка була створена в 1996 році в Києві, Україна. Майже одночасно юридичні клініки були створені у Львові та Донецьку, і до 2002 року їх налічувалося 18. Сьогодні Асоціація юридичних клінік України є Всеукраїнською громадською організацією, діяльність якої спрямована на підтримку роботи юридичних клінік, спрямування розвитку юридичної клінічної освіти та реалізацію відповідних науково-освітніх програм в Україні.

Юридичні клініки є структурними підрозділами вищих навчальних закладів в Україні, які здійснюють підготовку фахівців у галузі права, ізакріплюють теоретичні знання студентів, набувають практичних навичок роботи в правовій сфері, формують ставлення до принципів права, підвищують рівень правової культури населення та надають правову